

איסור חדש בזמן הזה

רב דניאל שטיין

א. ויקרא פרישת אמור פרק כג פסוק י - יד - "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן. ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדורתכם בכל משבתיםכם".

ב. גמרא מנחות (סח, א - סח, ב) - משקרב העומר הותר חדש מיד וכו'. משחרב בהמ"ק התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור וכו'. א"ר יהודה והלא מן התורה הוא אסור, דכתיב עד עצם היום הזה וכו'. רב ושמואל דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים עומר מתיר, בזמן שאין בית המקדש קיים האיר מזרח מתיר, מאי טעמא, תרי קראי כתיבי, כתיב עד יום הביאכם, וכתיב עד עצם היום הזה, הא כיצד, כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים וכו'. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר, קסברי חדש בחוצה לארץ דרבנן, ולספיקא לא חיישינן, ורבנן דבי רב אשי אכלו בצפרא דשבסר, קסברי חדש בחוצה לארץ דאורייתא, ורבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר, וכי תקין ליום הנף, לספיקא לא תקין, אמר רבינא, אמרה לי אם אבוך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשבסר נגהי תמניסר, דסבר לה כר' יהודה, וחייש לספיקא.

ג. משנה קידושין (לו, א) - כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ נהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים, ר"א אומר אף החדש. [תוס' ד"ה כל - ונראה דחדש נהג בזמן הזה ולכך יש ליהזר שאם אדם יודע בודאי שהשעורים נזרעו אחר זמן הקרבת העומר דהיינו אחר ט"ז בניסן שלא יאכל מהם ומספק אין לאסור כל השעורים כיון דרוב השעורים נזרעו קודם ט"ז בניסן ובירושלמי נמי משמע דחדש נהג אף בשל עובדי כוכבים דפריך עלה דמתני' דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל עובדי כוכבים משמע דחדש דקתני במתניתין נהג בשל עובדי כוכבים].

ד. גמרא מנחות (פג, ב - פד, א) - כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ וכו'. כמאן, דלא כי האי תנא, דתניא, ר' יוסי בר רבי יהודה אומר עומר בא מחוצה לארץ, ומה אני מקיים כי תבאו אל הארץ, שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ, וקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא היא, דכתיב ממושבותיכם, כל מקום שאתם יושבין משמע, וכי תבאו זמן ביאה היא, וכיון דאורייתא היא אקרובי נמי מקריבין.

ה. משנה ערלה (פרק ג משנה ט) - החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים.

ו. שו"ע (או"ח סימן תפט סעיף י) - אסור לאכול חדש אף בזמן הזה, בין לחם בין קלי בין כרמל, עד תחלת ליל י"ח בניסן ובארץ ישראל עד תחלת ליל י"ז בניסן. [משנה ברורה (ס"ק מה) - ומכל מקום רוב העולם אין נזהרין כלל באיסור חדש ויש שלמדו עליהם זכות לפי שהוא דבר קשה להיות זהיר בזה ולכן סומכין מפני הדחק על מקצת הראשונים שסוברין שחדש בחו"ל אינה אלא מד"ס שגזרו משום א"י ולא גזרו אלא במקומות הסמוכין לא"י כגון מצרים ובבל. ויש שלמדו עליהם זכות שסוברין שחדש אינו נהג אלא בתבואה של ישראל אבל לא בשל עכו"ם ולפ"ז צריך להזהיר לישראלים שיש להם תבואה זרועה בשדות שלהם שינהגו בה איסור חדש. והנה אף שאין בידינו למחות ביד המקילין מ"מ כל בעל נפש לא יסמוך על התירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו כי להרבה גדולי הראשונים הוא איסור דאורייתא בכל גווני].

ז. אור זרוע (סימן שכח) - ונראה בעיני אני המחבר לפסוק הלכה דחדש ח"ל דרבנן וספיקא דרבנן לקולא דתנן כל קרבנות הצבור והיחיד באים מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ.

ח. שו"ת הרא"ש (כלל ב סימן א) - ודברי רבי ברוך מאד הם תמוהין, שכתב: ואפילו אם גדלה ברשות ישראל עתה בחו"ל שאין אנו סמוכין לא"י, נראה להתיר, דלא גזרו אפילו מדרבנן, דומיא דמעשר דלא גזרו אלא בחוץ לארץ הסמוכה לא"י עכ"ל. ודבריו תמוהין.

ט. שו"ע (יו"ד סימן רצג סעיף ב) - איסור החדש נהג בין בארץ בין בחו"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובדי כוכבים. [ט"ז (ס"ק ב) - כ"כ הפוסקים בפ"א ומו"ח ז"ל כ' שיש הוכחה ברורה דבשל עובדי כוכבים אינו נהג חדש וכו']. [באר הגולה (שם) - ומה שהקילו בזה רוב רבנן קשישאי קדמאי בהרבה מדינות נלענ"ד שסמכו על הירושלמי ריש מסכת חלה דמשני שהיו מקיימים מצות אכילת מצה בליל פסח בביאתם לארץ ממה שהיו תגרי עובדי כוכבים מוכרים להם וכו']. [גר"א (ס"ק ב) - וגם מ"ש בשם ב"ח הבי"ח כשיטתו דס"ל אינו נהג בשל עובדי כוכבים וכבר הכו על קדקדו כל האחרונים ושגגה יצאה מתחת ידו וטובה ה"ל לבה"ג כאן השתיקה].

י. גמרא ראש השנה (יג, א) - דבעו מיניה חברייא מרב כהנא עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו, אם תאמר דעייל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא, ולא קציר נכרי.

יא. ספר בעל שם טוב (פרישת אמור אות ו - ז) - הבעל שם טוב שאל בחלומו על חדש בזמן הזה, איך הדין, וענו אותו, שלאחר פטירת הב"ח ציינו את הגיהנם ארבעים יום, מחמת שהיה צריך זה לכבוד הב"ח, ובבוקר עמד הבעש"ט זלה"ה ושלה להביא שכר מן החדש ושתהו, ואמר כדאי

הב"ח שמתיר כדי לסמוך עליו. הבעל שם טוב היה מיקל בחדש, ופעם אחד נסע עם ר' יחיאל זצלה"ה כשנעשה רב בהוראדנא, וראה שמחמיר, התחיל גם הוא להחמיר:

יב. שו"ע (יו"ד סימן רצג סעיף ג) - תבואה שלא השרישה קודם לט"ז בניסן אסורה עד שיבא העומר הבא וכו', הגה: ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחור הפסח, מכח ספק ספיקא, ספק היא משנה שעברה. ואם תמצא לומר משנה זו, מ"מ דלמא נשרשה קודם העומר ובמיני תבואה שזורעים ודאי לאחור פסח, כגון במקצת מדינות שזורעין שבולת שועל ושעורים לאחור פסח, אז יש לו להחמיר אחר הקציר, אם לא שאין דלתות המדינות נעולות, ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח וכן בזמן שימות החורף נמשכים לאחור פסח, ובכל הגליל ההוא זורעים לאחור פסח דברים הנזכרים, יש להחמיר ולחוש מן הסתם. אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב שתייתן ואכילתן ממינים אלו, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. [הגהות רבי עקיבא איגר (שם) - בתשו' מוצל מאש (סימן נ) תמה הא שם אונס חד הוא דמה לי משנה שעברה ומה לי משנה זו קודם העומר]. [ערוך השלחן (סעיף טו) - ולי נראה דשפיר הוי ספק ספיקא דיש נ"מ בין שני הספיקות דאם הוא משנה העברה אין מביאין ממנו את העומר דבעינן ראשית קצירך ולא סוף קצירך כדאמרינן ר"פ כל המנחות ע"ש ואם הוא משנה זו מביאין ממנו את העומר וכללא הוא בספק ספיקא דכל שיש נ"מ בין הספיקות באיזה פרט לדינא אף שאינו נוהג בזמנה"ז חשיב לה ספק ספיקא כמ"ש בס"י ק"י בכללי ספק ספיקא]. [ט"ז (ס"ק ד) - אין זה כדאי מלהציל על שאנו רואין חכמי ישראל כמעט רובם אין נזהרין מחדש בשום שנה ולא שייך לומר עליהם מוטב יהיו שוגגים כי וכבר טרח מו"ח בדבר זה למצוא היתר מצד הירושלמי וכו' ומ"מ נראה לפי ע"ד ללמד זכות הגון על ההיתר בזה דהך איסור דחדש בח"ל הוא פלוגתא דתנאי וכו' דבגמרא לא איפסקא הלכתא בזה והיה לנו לומר דהלכה כתנא קמא דר"א דיחיד ורבים הלכה כרבים וכו' וע"כ ודאי כדאי הוא ת"ק של ר"א דהכא לסמוך עליו בשעת הדחק וכו' והפוסקים שלא חשו לשעת הדחק בזה דבארצות שלהם אין זה דחק כל עיקר דהם היו בארצות החמים ובהרבה שנים לא יזדמן שיהיה באותה שנה איסור חדש אבל בארצות שיש בהם קרירות זמן החורף נמשך עד פסח ודאי מודים שיש לסמוך להקל בזה כיון שחיינו של אדם תלוי ממש בזה שעיקר שתיה שלהם הוא שכר שעורים וכיוצא בן]. [ש"ך (ס"ק ו) - ובס"ל לח"מ סוף מסכת תרומות האריך למצוא היתר על שכר שעורים הנעשה מחדש מטעם שהמשקה היוצא מהן מותר וצריך להתיישב בדבר כי מתשובת הרא"ש ריש כלל ב' ומתרומות הדשן הנ"ל ומשאר פוסקים משמע שאסור].

יג. גמרא כתובות (ט, א) - האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו, ואמאי ספק ספיקא הוא, ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס ספק ברצון, לא צריכא, באשת כהן, ואיבעית אימא באשת ישראל, וכגון דקביל בה אבוא קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד. [תוס' (שם) ד"ה ואי - וא"ת אכתי איכא ספק ספיקא ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס הוא כדאמרינן בהבא על יבמתו (שם סא, א) וי"ל דשם אונס חד הוא וכו'].]

יד. רמב"ם (איסורי ביאה פרק ג הלכה ב) - הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה הרי זה בחנק והיא פטורה מכלום ונאסרה על בעלה כמו שביארנו בהלכות סוטה, ואם היא בת מיאון מכין אותו מכת מרדות והיא מותרת לבעלה, ואפילו היה כהן. [השגת הראב"ד] ונאסרה על בעלה. א"א לא ידעתי למה נאסרת על בעלה ישראל שהרי אמרו פיתוי קטנה אונס הוא. [מגיד משנה (שם) - דאם איתא דקטנה שזינתה ברצון אינה נאסרת על בעלה אפילו קיבל בה אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אכתי תרתי ספיקי נינהו ספק זינתה קטנה ספק גדולה ואת"ל גדולה ספק באונס ספק ברצון אלא לאו ש"מ שאפילו קטנה שזינתה ברצון נאסרת על בעלה ומש"ה ליכא אלא חדא ספיקא].

טו. שו"ת הרשב"א (חלק א סימן תא) - ותדע לך עוד דהא ספק ספקא עדיין כרוב ואפשר דאליהם התרו יותר מרוב.

טז. רמב"ם (טומאת מת פרק ט הלכה יב) - ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלו' אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים. [השגת הראב"ד] א"א זהו שיבוש גדול שהרי אמרו בכמה מקומות ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא וזו ספיקא דאורייתא היא.

יז. משנה ברורה (סימן תפט ס"ק מה) - והנה ביו"ד סימן רצ"ג כתב רמ"א היתר לחדש דהוי ס"ס חדא שמא התבואה היא משנה שעברה ואת"ל משנה זו דלמא נשרשה קודם לעומר וה"ה אם הוא מקום שמביאים תבואה ממקומות אחרים שתבואתן נשרשת קודם לעומר וכתבו האחרונים דבמדינת פולין אין להקל כ"א בחטין ושיפון דרובא דרובא נזרעים בחודש חשון ואין שייך בהם חדש [אם לא אותן שידועין שנזרעו בקיץ] אבל שעורים ושבולת שועל וכוסמין רובן וכמעט כולם נזרעים אחר הפסח וגם אין רגיל להביא שם תבואה ממדינות אחרות אין להקל בהם וכו'. ודע עוד דאף שכתבנו לעיל בשם האחרונים דבחיטין אין לחוש כלל שמא הם של חדש מפני דהרוב נזרעו בודאי בחודש חשון כהיום שדרך להביא ע"ד מסלת הברזל קמח חטים ממקומות הרחוקין וידוע שבפנים רוסיא נמצא הרבה מקומות שנזרעו החטין בקיץ ומצוי שם חדש כמעט יותר מן הישן אם יודע שבא הקמח משם צריך לזיזהר בזה בימות החורף שאז כבר נעשין הקמח מתבואה חדשה.

יח. רמב"ן מלחמות ה' חולין (ג, ב בדפי הרי"ף) - הכל מודים כאן שאין לסמוך על כיוצא ברוב זה כל זמן שאפשר לעמוד עליו וכן מציינו בכל מקום שחוששין לכתחלה ברוב שמיעוטו מצוי ואפי' במקום שאין חזקה כנגדו כגון בדיקת טריפות בסירכא.